

А. В. Семсал,
аспірант, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: 0000-0002-5918-4233

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.4.84

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

A. Semysal,
Postgraduate student, BilaTserkva National Agrarian University

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC BASES FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF MILK PRODUCTION IN UKRAINIAN AGRICULTURAL ENTERPRISES

При формуванні системи показників економічної ефективності в молочному скотарстві використовують натуральні та вартісні показники. Натуральні показники відображають кількість сукупних трудовитрат і матеріальних засобів, необхідних для отримання певного обсягу продукції. Варто зазначити, що одного й того ж рівня продуктивності можливо досягти за різного рівня витрат. Причому відмінності простежуються не тільки в продуктивності, але і в якості молока, виробленого в однакових умовах.

Ефективність виробництва може характеризуватися прибутком, одержаним у розрахунку на одного середньорічного працівника, зайнятого в молочному скотарстві, на одиницю поголів'я, на одиницю використаних ресурсів тощо. Результуючим відносним показником, який характеризує прибутковість, є рентабельність. Зазначимо, що показник рентабельності молока з 1990 року був надто строкатим, тому результати виявились як позитивними, так і негативними. У 2020 р. показник рентабельності становив 20,4%, що менше на 0,2% від 2019 року. Водночас, у висококонцентрованих сільськогосподарських підприємствах він коливався від 40 до 45 %, що дає можливість вести розширене відтворення матеріально-технічної бази молочного скотарства.

Серед переліку основних чинників, які впливають на ефективність виробництва молока — продуктивність корів, величини та структури витрат, рівень стану технічних засобів механізації та автоматизації на фермах молочного скотарства. З метою підвищення ефективності виробництва продукції провідні сільськогосподарські підприємства використовують сучасну техніку, складену за передовими інноваційними технологіями. При цьому наявні окремі технологічні засоби, які вбудовуються у виробничі процеси для безприв'язного утримання молочного стада, що забезпечує зниження витрат на виробництво одиниці продукції. Процес доїння корів у стаціонарних доїльних залах при автоматизації технологічного процесу машинного доїння буде сприяти стабілізації режиму доїння та впливати на підвищення якості молока.

До основних напрямів підвищення економічної ефективності молочного скотарства слід віднести: інтенсифікація молочного скотарства за допомогою створення сучасної матеріально-технічної бази; відповідне ветеринарно-зоотехнічне обслуговування поголів'я; створення міцної кормової бази; вдосконалення розміщення, концентрації та спеціалізації молочного скотарства; розвиток селекції в молочному напрямі; впровадження ефективних методів відтворення маточного поголів'я; впровадження інтенсивних технологій виробництва молока, найбільш ефективних форм і прогресивних методів організації праці та стимулювання підвищення його продуктивності; пошук вигідних каналів збуту; агропромислова інтеграція і кооперація у виробництві молочної продукції. Одержані результати аналізу доводять, що зазначені напрями взаємопов'язані, синергетичний ефект якої проявляється у використанні генетичного потенціалу, підвищенні ефективності молочного скотарства.

Natural and cost indicators are used in the formation of the system of indicators of economic efficiency in dairy cattle breeding. Natural indicators represent the amount of total labor costs and material means required to obtain a certain amount of production. It is worth noting that the same level of productivity can be achieved at different expense levels. And differences are not only in productivity, but also in the quality of the milk produced in the same conditions.

Production efficiency can be characterized by the profits received per average annual worker employed in dairy cattle breeding, per unit of livestock, per unit of used resources, etc. The resulting relative indicator that characterizes economic viability is profitability. It should be noted that the profitability of milk since 1990 has been too diverse, so the results were both positive and negative. In 2020 the profitability rate was 20,4%, down by 0,2% compared to 2019. At the same time, in highly concentrated agricultural enterprises it ranged from 40 to 45%, which makes it possible to conduct an expanded reproduction of the material and technical base of dairy cattle breeding.

Among the main factors influencing milk production efficiency are cow productivity, the value and structure of expenses, the level of mechanization and automation equipment on dairy farms. To improve production efficiency leading agricultural enterprises use modern equipment, built on advanced innovative technologies. At the same time, there are separate technological means which are integrated into the production processes for loose housing of the dairy herd, which reduces unit production expenses. The process of milking cows in stationary milking parlors with the automation of the technological process of machine milking will help stabilize the milking regime and affect the improvement of milk quality.

The main areas of improving the economic efficiency of dairy cattle breeding include: intensification of dairy cattle breeding through the creation of modern material and technical base; appropriate veterinary and zootechnical service for livestock; creating a strong fodder base; improving the location, concentration and specialization of dairy farming; development of selection in the dairy direction; introduction of effective methods of reproduction of breeding stock; introduction of intensive milk production technologies, the most effective forms and progressive methods of labor organization and stimulating its productivity; search for profitable distribution channels; agro-industrial integration and cooperation in dairy production. The results of the analysis prove that these areas are interrelated, the synergistic effect of which is manifested in the use of genetic potential, improving the efficiency of dairy cattle breeding.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, молочне скотарство, ефективність, рентабельність, продуктивність.

Key words: agricultural enterprise, dairy cattle breeding, efficiency, profitability, productivity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Молочне скотарство займає важливе місце у агропродовольчому комплексі країни. Значення цієї галузі визначається, перш за все, необхідністю забезпечення населення молочними продуктами відповідно до мінімуму медичних норм споживання, а також високою часткою її у структурі валової продукції сільського господарства, що впливає на його ефективність.

Ситуація, що склалася в Україні, з виробництвом молока та забезпеченням ринку молочними продуктами вимагають особливої уваги до вирішення даної проблеми з боку держави, особливо після вступу України до СОТ, оскільки посилюються диспаритет цін на енергоресурси та продукцію тваринництва, техніко-технологічна відсталість молочного підкомплексу аграрного сектору, відтік висококваліфікованих кадрів.

Тому підвищення ефективності молочного скотарства є найважливішою умовою стабілізації економіки країни та підвищення її продовольчої безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання, пов'язані з теорією та практикою розвитку галузі молочного скотарства, підвищення її ефективності на сучасному етапі розвитку сільськогосподарського виробництва, знайшли своє відображення в наукових працях П. Березівського, І. Лозинської, Н. Дяліної, В. Микитюка, Т. Мостенської, М. Пархомця, В. Радько, В. Россохи, І. Саса, І. Свиноуса, Н. Шиян та ін. Незважаючи на суттєві напрацювання в означених напрямках, окремі аспекти проблеми підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах потребують подальшої розробки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

При формуванні системи показників економічної ефективності в молочному скотарстві використовують натуральні та вартісні показники. Натуральні показники відображають кількість сукупних трудовитрат і матеріальних засобів, необхідних для отримання певного обсягу продукції. Варто зазначити, що одного й того ж рівня продуктивності можливо досягти за різного рівня витрат. Причому відмінності простежуються не тільки в продуктивності, але і в якості молока, виробленого в однакових умовах [1].

До натуральних показників ефективності в молочній галузі відносять: продуктивність тварин, вихід валової продукції і т. ін. З метою визначення економічної ефективності при виробництві молока використовують вартісні показники, за допомогою яких отримані результати порівнюють із витратами на одержання молокопродукції [2]. У системі показників економічної ефективності отриманий результат може відобразитися як

валовий дохід, валова продукція, чистий дохід або прибуток, а також вихід продукції, продуктивність праці, собівартість продукції, рентабельність.

Ефективність виробництва може характеризуватися прибутком, одержаним у розрахунок на одного середньорічного працівника, зайнятого в молочному скотарстві, на одиницю поголів'я, на одиницю використаних ресурсів тощо. Результуючим відносним показником, який характеризує прибутковість, є рентабельність [3]. Зазначимо, що показник рентабельності молока з 1990 року був надто строкатим, тому результати виявились як позитивними, так і негативними. У 2020 р. показник рентабельності становив 20,4%, що менше на 0,2% від 2019 року. Водночас, у висококонцентрованих сільськогосподарських підприємствах він коливався від 40 до 45 %, що дає можливість вести розширене відтворення матеріально-технічної бази молочного скотарства.

Слід зазначити, що при цьому встановлено зниження прибутковості товаровиробників молока у 2020 р. на 16,1 в.п., порівняно з 2019-м, але значення цього показника були вищими проти 2018 р.

Незважаючи на сприятливі умови для прибуткового ведення молочного скотарства в корпоративному секторі аграрної економіки, 434 суб'єкти господарської діяльності в сфері агробізнесу або 31 % від загальної кількості виробників молока, були збитковими, що пояснюється передусім, низьким інноваційним розвитком, відповідно наявні низька продуктивність корів та високі витрати в розрахунок на 1 голову корів. На наше переконання в найближчій перспективі перша та друга групи сільськогосподарських підприємств — виробників молока змушені будуть диверсифікувати свою виробничого-господарську діяльність або ж здійснити суттєві інвестиції в розвиток матеріально-технічної бази галузі. У 2019 р. рівня рентабельності, який забезпечує розширене відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарського підприємства, досягли 358 суб'єктів господарювання — насамперед, за рахунок інноваційних рішень, спрямованих на підвищення якості молока та зниження витрат виробництва.

Висока ефективність виробництва продукції молочного скотарства, зокрема прибутковість, є головною умовою успішного функціонування сільськогосподарських підприємств. Проте нинішній рівень рентабельності дає змогу забезпечити лише просте відтворення в сільськогосподарських підприємствах — переважно малих і середніх [4]. Нині більшість господарств корпоративного сектору аграрної економіки намагаються ввійти до складу вертикально інтегрованих структур, щоб вести в подальшому виробничого-господарську діяльність на якісно новій матеріально-технічній базі, що забезпечить прибутковість виробництва і, відповідно, зростання рівня доходів сільських жителів — працівників сільськогосподарського підприємства.

Вважаємо, що підвищення рентабельності реалізації молока пов'язано з необ'єктивним відображенням у бухгалтерському обліку собівартості молока, оскільки частина витрат відносять безпосередньо на фінансовий результат і не включають до собівартості молока. Очевидно, що виробництво молока поступається іншим галу-

Таблиця 1. Групування сільськогосподарських підприємств за рівнем річної продуктивності корів у 2020 р., кг

Групи за продуктивністю корів, кг/рік	Кількість господарств у групі	Поголів'я корів на 1 господарство, голів	Надій від 1 корови, кг	Виробнича собівартість 1 ц молока, грн	Ціна реалізації, грн за 1 ц	Рентабельність, %
до 3000	371	136	1961	651,91	674,66	-2,9
3001-4000	205	209	3762	576,81	737,26	17,5
4001-5000	208	257	4676	643,66	769,39	13,8
5001-6000	168	288	5522	656,85	776,11	11,3
6001-7000	164	408	6429	649,95	813,07	16,9
7001-8000	129	481	7309	619,37	834,06	23,6
більше 8000	202	594	9152	632,54	862,14	27,1
Всього	1447	307	6215	633,87	819,82	20,6

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

зям за окупністю вкладень, потребою в значних обсягах початкових інвестицій.

Результативність молочного скотарства безпосередньо залежить від кількості та якості проданої продукції — молока. Поділяємо позицію, дослідників, які визначають серед основних факторів впливу на рентабельність генетичний потенціал продуктивності тварин; збалансованість раціонів годівлі; заготівлю високоякісних кормів; дотримання технології утримання та доїння корів; інтенсивне вирощування ремонтного молодняка [5]. Встановлено, що середня реалізаційна ціна молока та молокопродуктів, проданих сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками, у січні — грудні 2020 р. по Україні становила 8840 грн/т.

У 2020 р. порівняно із 2019 р. середня ціна реалізації молока сільськогосподарськими підприємствами зросла на 7,8 % (642 грн/т). Так, у 2020 р. середньозважені ціни трьох гатунків молока були на рівні 11,64 грн/кг. Вартість гатунку екстра в середньому дорівнювала 12,15 грн/кг, вищого -11,7 грн/кг, першого — 11,08 грн/кг.

Серед переліку основних чинників, які впливають на ефективність виробництва молока — продуктивність корів, величини та структури витрат, рівень стану технічних засобів механізації та автоматизації на фермах молочного скотарства. З метою підвищення ефективності виробництва продукції провідні сільськогосподарські підприємства використовують сучасну техніку, складену за передовими інноваційними технологіями. При цьому наявні окремі технологічні засоби, які вбудовуються у виробничі процеси для безприв'язного утримання молочного стада, що забезпечує зниження витрат на виробництво одиниці продукції. Процес доїння корів у стаціонарних доїльних залах при автоматизації технологічного процесу машинного доїння буде сприяти стабілізації режиму доїння та впливати на підвищення якості молока. Зазначимо, що безприв'язне утримання молочного стада дозволяє на одній й тій самій площі території розміщати на 30% більше корів, ніж при прив'язному утриманні, що зумовить підвищення продуктивності корів та якості молока, також скоротить шлях транспортування молока від доїльної установки до танкоохолоджувача.

Встановлено, що за період дослідження суттєво зросла продуктивність корів, які утримуються в сільськогосподарських підприємствах.

Результати групування сільськогосподарських підприємств свідчать, що в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки першої групи з продуктивністю корів до 3000 кг виробництво молока збиткове (табл. 1). Зазначимо, що в цих суб'єктів господарювання сконцентрована незначна кількість корів, що унеможлиблює інвестування у великомасштабне виробництво. Проте поголів'я корів відповідає загальноєвропейським значенням.

У 202 сільськогосподарських підприємствах високий рівень річної продуктивності корів, що відповідає рівню провідних світових виробників, а забезпечено це в першу чергу використанням інноваційних технологій та генетичного потенціалу сільськогосподарських тварин.

Зазначимо, що у сільськогосподарських підприємствах із високими показниками продуктивності корів такі показники досягнуто за рахунок налагодження відповідної селекційної роботи, запровадження збалансованої годівлі, що підвищує засвоєння поживних речовин, проведення контролю за утриманням племінних корів, що дозволяє одержувати здорове потомство для формування продуктивного стада.

На сьогодні у світовій практиці використовується близько 30 порід великої рогатої худоби.

Найбільшого поширення в Україні отримали чорно-ряба (понад 50% загального поголів'я корів), голштинська, червона породи. Загальновідомо, що для вирішення завдання створення високопродуктивного стада необхідні на породна різноманітність. Однак, за даними науковців, багато вітчизняних порід, що володіють цінним генофондом, опиняються на межі зникнення.

Серед факторів, що стримують підвищення продуктивності молочного стада сільськогосподарських підприємств, слід виділити низьку частку чистопородних корів у загальному поголів'я (по країні — 65,4%) і високий рівень захворюваності. Це негативним чином позначається як на продуктивності молочного стада, так і на ефективності виробництва продукції.

Протягом 2010—2020 рр. закупівля племінного молодняка великої рогатої худоби сільськогосподарськими підприємствами знизилася на 77,6%, а його реалізація суб'єктами племінної справи — на 63,1%, що потребує реалізації термінових державних заходів з припинення спаду і налагодження відтворення племінного молодняка до науково обґрунтованого рівня. Насамперед слід забезпечити підвищення економічного статусу племінних підприємств, посилити їх роль в інтенсивному й ефективному розвитку молочного скотарства шляхом більш активного державного регулювання господарсько-економічної діяльності, матеріально зацікавити їх у підвищенні продуктивності худоби, виробництві продукції високої якості, що користується попитом.

Значення показників інтенсивності та продуктивності молочного скотарства, окупності ресурсів у галузі, значною мірою зумовлені недостатнім матеріальним стимулюванням працівників молочних ферм і незбалансованістю кормовиробництва. У сільському господарстві, в т. ч. у молочному скотарстві, заробітна плата вдвічі нижча, ніж у промисловості. Недооцінка економічної ролі однієї з дієвих ланок розвитку молочної галузі — матеріального стимулювання, досить негативно позначається на її ефективності [6].

До основних напрямів підвищення економічної ефективності молочного скотарства слід віднести: інтенсифікація молочного скотарства за допомогою створення сучасної матеріально-технічної бази; відповідне ветеринарно-зоотехнічне обслуговування поголів'я; створення міцної кормової бази; вдосконалення розміщення, концентрації та спеціалізації молочного скотарства; розвиток селекції в молочному напрямі; впровадження ефективних методів відтворення маточного поголів'я; впровадження інтенсивних технологій виробництва молока, найбільш ефективних форм і прогресивних методів організації праці та стимулювання підвищення його продуктивності; пошук вигідних каналів збуту; агропромислова інтеграція і кооперація у виробництві молочної продукції. Одержані результати аналізу доводять, що зазначені напрями взаємопов'язані, синергетичний ефект якої проявляється у використанні генетичного потенціалу, підвищенні ефективності молочного скотарства.

Результати досліджень переконують, що на рівень підвищення використання генетичного потенціалу впли-

вають такі чинники: породний склад великої рогатої худоби; організація племінної роботи із застосуванням міжпородного схрещування; структура стада і віковий склад корів; технологія утримання тварин у пасовищній і стійловий періоди; формування кормової бази і система годування; модернізація виробництва, механізація і автоматизація виробничих процесів; мотивація праці та ін. Так, ялові корови у стаді впливають на його продуктивність, адже молоковіддача в них нижче на 35%. Окрім того, з підвищенням продуктивності корів буде скорочуватися термін вирощування первісток від 30—37 місяців до 26—28, як це практикується в багатьох успішних господарствах. Наукою і практикою доведено, що середньорічна ялова корова еквівалентна за молочною продуктивністю 0,5 здорової корови.

Характерна особливість молочного скотарства полягає в капіталомісткості галузі. Термін окупності капіталовкладень має велике господарське значення. Досягти здешевлення ското-місця можливо на основі застосування прогресивних методів будівництва тваринницьких комплексів і реконструкції ферм, використання ощадних матеріалів. Зазначимо, що на рівень собівартості виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах суттєво впливає вартість кормів, яка в структурі собівартості за 2020 р. займає 53,7%, дещо меншу частку займають оплата праці й інші матеріальні витрати.

Результати групування свідчать, що низький рівень витрат на корми в розрахунку на 1 голову в 330 сільськогосподарських підприємствах безпосередньо впливає на величину виробничої собівартості, забезпечує високий рівень прибутковості навіть в умовах відносно низьких закупівельних цін і виробництво молока є прибутковим (табл. 2). У 2020 р. 324 суб'єкти господарювання — виробники молока, незважаючи на високий рівень концентрації корів і закупівельних цін на молоко, не забезпечують достатнього рівня прибутковості.

З метою оптимізації витрат на виробництво молока необхідно налагодити деталізований облік витрат на виробництво кормів. При визначенні витрат на корми слід розділяти їх на грубі та концентровані, оскільки формування цін на них різняться. Стосовно грубих кормів, то їх ціна на кінець року вже сформована, адже всі витрати на закладання силосу, сінажу, сіна, соломи понесені, корми знаходяться у сховищах, що дає змогу розрахувати собівартість.

Очевидно, що грубі корми невідгідно транспортувати на великі відстані, тож ринок таких кормів у нашій державі фактично відсутній. Ціна на концентровані корми значно варіюється залежно від попиту та цін на світовому ринку, курсу валюти, до того ж ці корми легко транспортувати на далекі відстані. Встановлено, що упродовж 1990—2020 рр. спостерігається суттєве зниження витрат кормів у розрахунку на 1 ц молока.

На наше переконання, дана обставина пояснюється високою результативністю роботи зоотехнічної та ветеринарної служб сільськогосподарських підприємств, що забезпечує високу окупність кормів. Вважаємо, що з метою раціонального використання кормів та інших матеріальних ресурсів сільськогосподарським підприємствам необхідно проводити систематичний моніторинг і контроль. Своєчасний аналіз економічних показників дозволить оперативно реалізувати невикористані резерви у підвищенні ефективності виробництва молока.

У системі факторів, що сприяють підвищенню ефективності молочного скотарства, особливе місце має бути відведено створенню міцної кормової бази. В технологічному аспекті корми при утриманні худоби виступають по суті

Таблиця 2. Групування сільськогосподарських підприємств за рівнем витрат кормів у розрахунку на 1 голову у 2020 р., грн

Групи за витратами на корми на 1 голову, грн	Кількість господарств у групі	Поголів'я корів на 1 господарство, голів	Виробнича собівартість 1 ц молока, грн	Ціна реалізації, грн за 1 ц	Рентабельність, %
до 9000	330	174	469,20	716,18	43,4
12000	202	167	556,05	723,07	19,8
14000	180	227	547,20	764,72	30,3
17000	165	245	609,57	780,97	20,6
21000	140	384	608,94	819,19	26,7
25000	107	432	609,86	819,12	22,2
більше 25000	324	530	688,75	854,83	16,4
Всього	1447	307	633,89	820,13	20,7

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

сировиною для отримання молока. Від раціональної годівлі залежить продуктивність тварин і стан їх здоров'я. Так, характеризуючи важливість годівлі, науковці наголошують, що підвищення продуктивності тварин забезпечується наступним: повнораціонними кормами — 35—40%; селекційно-племінною роботою — до 20—25%; організацією праці — 15—18%; ветеринарно-профілактичною роботою — 15%; умовами утримання — 15%. Водночас, за результатами інших досліджень підвищення продуктивності худоби на 60% визначається рівнем годівлі, на 30% генетикою або спадковістю (за американськими даними — 40%). Однак через низьку якість кормів генетичний потенціал худоби в малих і середніх сільськогосподарських підприємствах реалізується лише на 40—60% [7].

У сучасних умовах господарювання сформувалися два шляхи розвитку кормо виробництва — екстенсивний та інтенсивний. Екстенсивний базується на виробництві кормових ресурсів на основі обробітку кормових культур за низького рівня модернізації та використання природних кормових угідь без їх поліпшення. Цей напрям нині є переважаючим. За 1990—2020 рр. у кормовиробництві різко знизилася технічна оснащеність, практично призупинено внесення мінеральних добрив, що призвело до зниження виробництва кормів (табл. 3). Дані табл. 3 свідчать, що протягом 2010—2020 рр. майже вдвічі знизилася обсяги виробництва основних видів кормових культур, що зумовлено в першу чергу зменшенням поголів'я великої рогатої худоби, а також переорієнтацією більшості господарств корпоративного сектору аграрної економіки на вирощування більш прибуткових сільськогосподарських культур, зокрема кукурудзи на зерно, соняшнику тощо.

У сільськогосподарських підприємствах з виробництва молока необхідно запровадити формування системи планів виробництва кормів. Із цією метою використовують різні методи визначення величини потреби у кормах. Найбільш поширеними є розрахунки на структурну голову, центнер виробництва молока, за статевіковими групами худоби. Найбільш обґрунтованими

Таблиця 3. Динаміка валових зборів основних кормових культур у сільськогосподарських підприємствах, тис. т

Показник	Рік					2020 р. в % до	
	2010	2015	2018	2019	2020	2010 р.	2019 р.
Сіно з трав однорічних	119,6	76,0	67,5	64,3	58,9	49,2	91,6
Корм зелений, сінаж, силос, трав'яне борошно з трав однорічних	1821,5	958,4	767,6	693,8	662,0	36,3	95,4
Сіно з трав багаторічних	647,2	513,4	404,0	352,3	273,4	42,2	77,6
Корм зелений, сінаж, силос, трав'яне борошно з трав багаторічних	3310,5	2487,3	2018,7	1759,5	1404,5	42,4	79,8
Сіно з сіножатей	79,9	61,6	56,7	55,8	52,4	65,6	93,9
Корм зелений, сінаж, силос, трав'яне борошно з сіножатей	135,9	63,6	72,7	52,2	46,7	34,4	89,5

Джерело: складено за даними Державної служби статистики України.

слід вважати розрахунки за статеві-віковими групами з урахуванням рівня використання генетичного потенціалу тварин різних вікових груп.

Розрахунки формування кормової бази на основі такого методичного підходу доцільно проводити в такій послідовності: економічна оцінка кормових культур за показниками врожайності кормових одиниць і перетравного протеїну, їх собівартості; визначення можливих обсягів використання побічної продукції; оптимізації кормових раціонів з урахуванням поживної цінності кормів; формування структури посівних площ з урахуванням усіх джерел формування кормової бази [8].

З метою отримання високих надойв молока необхідно значно збільшити кількість у раціонах годівлі концентрованих кормів у вигляді комбікормів і кормосумішей з підвищеною часткою зернобобових культур. Підґрунтям для збільшення частки останніх у раціонах (до 25—30%) є зростання виробництва зерна, яке протягом 2010—2020 рр. зросло на 73,6 % і 51 718,0 тис. тонн.

У проєкті Концепції Державної цільової програми розвитку скотарства на період до 2030 року визначено завдання щодо "розвитку молочного скотарства, спрямованого на підвищення виробництва продукції та інвестиційної привабливості молочного скотарства, вирівнювання сезонності виробництва молока, зростання поголів'я великої рогатої худоби, в тому числі корів, створення умов для відтворення в скотарстві, стимулювання підвищення товарності молока в усіх формах господарювання". Однак вирішення цих завдань не пов'язується з розвитком кормовиробництва, збільшенням шляхом стимулювання виробництва високобілкових культур, тобто це стримуватиме інтенсифікацію молочного скотарства.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищезазначене можна дійти висновку про те, що стрімке зниження обсягів виробництва молока значною мірою зумовлено незадовільним станом кормової бази, яка не відповідає вимогам інтенсифікації молочного скотарства.

Відповідно постає необхідність внести певні зміни до згаданої Концепції щодо посилення заходів стимулювання виробництва високобілкових культур через субсидування; змінити структуру посівних площ сільськогосподарських культур з урахуванням збільшення виробництва зернобобових культур; стимулювання інвестицій в інтенсифікацію природних кормових угідь, створення культурних пасовищ; опрацювання комплексу заходів із збільшення обсягів виробництва комбікормів із високою якістю; оптимізації планування кормової бази на основі оцінки кормових раціонів за статеві-віковими групами худоби.

Отже, забезпечення ефективного виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах досягається на основі запровадження техніко-технологічних, інформаційних, організаційно-економічних, соціальних інновацій, які взаємопов'язані та використовуються комплексно. Так, впровадження технічних інноваційних розробок вимагає змін у технології вирощування сільськогосподарських культур, утримання тварин, використання нових інформаційних програмних продуктів, удосконалення організації робочих місць тощо. Зазначимо, що у провідних господарствах реалізують також соціальні інновації. Так, фахівці підприємства постійно підвищують кваліфікацію, відвідують спеціалізовані виставки. Для молодих фахівців створюються сприятливі умови для фахового зростання, підвищення мотивації до продуктивної праці. У межах програми видаються пільгові позики на придбання (будівництво) житла, надаються службові автомобілі, оплачується оренда житла.

До інновацій організаційно-економічного плану можна віднести проведення бенчмаркінгу з метою виявлення резервів і наступним усуненням недоліків та реалізацією змін для підвищення конкурентоспромож-

ності. Із цією метою в підприємстві необхідно організувати відповідним чином управлінський облік, щоб мати можливість обліку витрат за центрами відповідальності, коригувати їх за потреби, визначати перевитрати матеріально-грошових ресурсів порівняно із планом, що потребує організації бюджетування. Результати аналізу свідчать про різнобічні напрями забезпечення ефективного розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах, однак у нинішніх умовах важлива роль відводиться державній підтримці галузі.

Література:

1. Радько В.І., Свиноус І.В. Методичні підходи до визначення ефективності інтенсифікації молочного скотарства. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 23. С. 53—57.
2. Радько В.І., Микитюк Д.М. Організаційні засади формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління ефективністю виробництва молока. Інноваційна економіка 2015. № 4 (59). С. 274—278.
3. Свиноус І., Іванова Л., Радько В. Проблеми підвищення прибутковості виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах України. Економіст. 2014. № 6. С. 61—63.
4. Шупик С. Функціонування молочного скотарства сільськогосподарських підприємств в умовах членства України в СОТ. Економічний дискурс. 2021. Вип. 1—2. С. 74—81.
5. Васильченко О. М. Економічна ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах. Економічний аналіз. 2018. Т. 28, № 2. С. 110—118.
6. Степасюк Л. М. Ефективність виробництва молока в спеціалізованих аграрних підприємствах. Біоекономіка та аграрний бізнес. 2019. Т. 10, № 1. С. 120—127.
7. Яворська Т. І., Загнітко Л. А. Вплив витрат і ціни реалізації на ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах регіону. Економіка АПК. 2015. № 6. С. 53—59.
8. Величко Є., Супрун О. Розвиток і сучасний стан ринку молока та його вплив на ефективність виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Аграрна економіка. 2015. Т. 8. № 3—4. С. 51—56.

References:

1. Radko, V. and Svyunous, I. (2015), "Methodological approaches to determine the effectiveness of the intensification of dairy farming", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, vol. 23, pp. 53—57.
2. Rad'ko, V.I. and Mykytiuk, D.M. (2015), "Organizational principles of formation of information-analytical support of milk production efficiency management", Innovatsijna ekonomika, vol. 4 (59), pp. 274—278.
3. Svyunous, I. Ivanova, L. and Rad'ko, V. (2014), "Problems of increasing the profitability of milk production in agricultural enterprises of Ukraine", Ekonomist, vol. 6, pp. 61—63.
4. Shupyk, S. (2021), "Functioning of dairy cattle breeding of agricultural enterprises in the conditions of Ukraine's membership in the WTO", Ekonomichnyj dyskurs, vol. 1—2, pp. 74—81.
5. Vasyl'chenko, O.M. (2018), "Economic efficiency of milk production in agricultural enterprises", Ekonomichnyj analiz, vol. 28, no. 2, pp. 110—118.
6. Stepasiuk, L.M. (2019), "Efficiency of milk production in specialized agricultural enterprises", Bioekonomika ta ahrarynyj biznes, vol. 10, no. 1, pp. 120—127.
7. Yavors'ka, T.I. and Zahnitko, L.A. (2015), "The impact of costs and sales prices on the efficiency of milk production in agricultural enterprises in the region", Ekonomika APK, vol. 6, pp. 53—59.
8. Velychko, Ye. and Suprun, O. (2015), "Development and current state of the milk market and its impact on production efficiency in agricultural enterprises", Ahraryna ekonomika, vol. 8, no. 3—4, pp. 51—56.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2022 р.